

Chantal Mouffe és professora de teoria política al Centre for the Study of Democracy a la Universitat de Westminster. Mouffe ha estudiat l'auge dels partits populistes de dretes a Europa, un fenomen que assegura que és nou i vinculat directament a les polítiques de consens al centre entre conservadors i socialdemòcrates. A més, alerta que la condemna moral dels populistes no és cap solució.

“L'esquerra hauria d'aprendre del populisme”

El populisme de dreta creix a Europa?
—Sí, és un fet difícil de negar. En els últims anys hem vist l'emergència de nous partits populistes com la Llista Pim Fortuyn, a Holanda, o el reforçament de partits populistes no tan nous a països com Dinamarca, Suïssa, Noruega, i també el cas de Le Pen a França, Bossi i Fini a Itàlia i el cas molt especial d'Àustria. És un fenomen específic dels últims deu anys i, en alguns llocs, dels darrers cinc anys.

—El fenomen també és present als països que entraran a la UE?

—Sí. A Hongria, Polònia i Eslovènia hi ha partits populistes bastant forts. Tant en l'un com en l'altre cas, la majoria de teòrics tendeixen a negar que és un fenomen nou i tracten d'entendre-ho des d'antigues categories. Per exemple, en el cas d'Àustria es titllava el partit de Haider de neonazi, però si ho mires bé no ho és.

—Vostè, en canvi, creu que el fenomen és recent i que és fruit directe del consens entre els grans partits socialdemòcrates i conservadors. La seva opinió, però, és minoritària.

—La visió dominant d'avui és la de la tercera via i, en aquest sentit, les obres d'Ulrich Beck

i Anthony Giddens són centrals per al que en dic visió postpolítica. Ells parteixen de la idea que el model adversarial de la política ha estat superat, que s'ha de pensar més enllà de la dreta o l'esquerra, que es pot establir un consens al centre i que això és el millor per a la democràcia.

—I vostè creu que no ho és?

—Que les línies entre l'esquerra i la dreta no són tan clares com abans és un fet empíric, però això no ho hem de celebrar, al contrari. La millor prova que és un problema és que la primera conseqüència de la política de consens és el reforçament dels partits populistes de dreta. En el cas de França, Giddens va dir que el problema dels socialistes francesos era que no havien assumit plenament la tercera via. El meu argument és exactament el contrari: els socialistes francesos van perdre les classes populars perquè es van moure molt cap al centre. I la solució no és moure's en aquella direcció i abandonar totes les nocions fonamentals de l'esquerra. Si això passa, la conseqüència serà que les classes populars ja no se sentiran en absolut representades per aquests partits i estaran disponibles per

votar demagogs carismàtics de partits de dreta populista. Aquests podran articular tot el ressentiment que hi ha en contra del consens al centre i, a partir d'això, presentar-se com els únics que parlen en nom del poble. Per això crec que s'han de revitalitzar les línies de separació política entre dreta i esquerra.

—Però precisament a Europa els polítics que triomfen són els que han adoptat la tercera via, com Blair o Schröder...

—Són casos diferents. La segona campanya de Schröder no va ser de tercera via, va ser molt més socialdemòcrata. I el cas de Blair és complex. Les primeres eleccions les va guanyar no perquè hagués transformat el partit, sinó perquè la gent ja no volia més governs Tory. Ara la popularitat de Blair prové del fet que el partit Tory no hi existeix i molts conservadors es passen a Blair perquè amb ell, un polític de centre-dreta, se senten molt més representats. A més, ara el moviment sindical s'està organitzant contra Blair, i dins del seu partit, si pensen en un substitut, és en Gordon Brown, que sí que és socialdemòcrata.

—Per lluitar contra aquest consens vostè proposa recuperar

“Massimo Cacciari insisteix que avui dia les fronteres a l'interior d'Europa, per moltes coses, no tenen sentit”

l'enfrontament polític, però diferència entre antagonisme i agonisme.

—Justament. En la política l'element específic és el conflicte i la possibilitat de l'antagonisme, però aquesta dimensió es pot manifestar de formes diferents: com l'antagonisme estricte, que és el que diferencia l'amic i l'enemic. Quan el "nosaltres" i "ells" es construeix sobre la base de l'enemistat, no es dona cap legitimitat a l'"ells" i l'única sortida és l'eradicació del contrari. Evidentment això no és compatible amb la política democràtica. Però hi ha una altra forma en la qual aquesta dimensió conflictiva pot manifestar-se, que és amb la forma del que jo en dic l'agonisme, que no és una lluita entre enemics sinó entre adversaris. La diferència és que els adversaris reconeixen la legitimitat de les demandes dels altres. Així hauríem de considerar la distinció entre dreta i esquerra com a diferents interpretacions i jerarquització del que anomeno els principis eticopolítics, la llibertat i la igualtat per a tots, que són fonamentals per a la democràcia. Així doncs, en una democràcia liberal, hom pot posar la igualtat com a valor central però reconeixent també una altra manera d'organitzar aquests valors, com la dels conservadors, que lluitaran per la primacia de la llibertat. La lluita per prevaler uns o altres valors és el que anomeno lluita agonística. Així es construeix la relació del "nosaltres" i "ells",

d'una manera compatible amb la política democràtica. El perill de no donar possibilitat als conflictes d'expressar-se sota forma agonística pot tenir com a

conseqüència, i ja ho veiem, que aquests conflictes es manifestin antagònicament.

—Però hi ha d'haver límits en la democràcia?

—Sí, evidentment, per això parlo d'interpretacions diferents de valors comuns. Tinc una fórmula que intenta captar el que dic: el consens conflictual. El consens és sobre els valors eticopolítics, però el dissens és sobre la manera en què s'interpreten, es jerarquitzen, com es posen en pràctica en la societat, com s'entén el "tots" i qui hi pertany. I un partit que no accepta el consens bàsic —per exemple, un partit que vol instaurar una república islàmica— no pot ser considerat un adversari en la lluita agonística, ja que qüestionen els valors centrals de la democràcia, no solament la seva interpretació. I en la pràctica, això vol dir que no s'acceptarà que aquests grups s'organitzin com a partits i que participin a les eleccions i al parlament.

—Un dels aliments del populisme de dreta, segons vostè, és el dèficit democràtic, n'hi ha molt a la UE?

—Sí, i em preocupa molt en relació a l'ampliació i a Turquia.

"Que les línies entre l'esquerra i la dreta no són tan clares com abans és un fet empíric, però això no és una cosa que s'hagi de celebrar, al contrari, és un problema."

Hom té la impressió que aquestes decisions fonamentals es prenen sense tenir en consideració a la gent. Abans d'això ja hi havia molt de ressentiment respecte a la burocratització d'Europa, i la manera que es planteja l'ampliació reforçarà aquesta tendència. No hi ha dubte que els antics països comunistes pertanyien a Europa i havien d'entrar, però no s'hi ha creat una visió de la importància de la reunificació. I, honestament, em fa por que això doni als partits populistes de dreta un gran argument per mobilitzar la gent.

—Vostè alerta que el concepte de sobirania popular s'ha eliminat pràcticament de la democràcia i això és aprofitat pels partits populistes. No creu que el món ha evolucionat i que aquest concepte s'hauria de replantejar?

—Sí, crec que cal ser realista i reconèixer que no es pot proposar les idees tradicionals de la sobirania popular, de tota manera no hauria de perdre tot el sentit, ja que sobirania implica que hi hagi capacitat d'escollir. El discurs de consens de la tercera via és pensar que la

"Sense deixar de reconèixer la globalització, hi ha altres possibilitats. Per exemple. Europa podria defensar un modal de globalització alternatiu al que ofereixen els neoliberals"

globalització neoliberal és el nostre destí i l'única diferència és que el centre-esquerra pugui tractar una mica més humanament aquesta globalització. Tot i això, tinc certa esperança ja que es comença a plantejar que hi ha altres possibilitats, dins el reconeixement de la globalització. Per exemple, Europa podria defensar un model de globalització que fos una alternativa a la globalització neoliberal.

—Vostè diu que els partits socialistes i socialdemòcrates s'han allunyat dels sectors populars, que s'han identificat quasi exclusivament en las classes mitjanes, que han deixat aquest electorat per als populistes. Però no és cert que avui ningú no vol ser de classe baixa i que fins i tot als barris populars guanyen les opcions electorals que representen els sectors més adinerats?

—Sí, jo no dic que hi hagi un determinisme sociològic que faci que les classes populars necessàriament votin els socialdemòcrates, perquè hi ha altres elements importants en el vot com el catolicisme. El que em preocupa és que els partits populistes de dreta han aconseguit treure part de l'electorat dels partits socialdemòcrates. Són aquestes classes populars les que abans s'identificaven amb els partits socialistes i socialdemòcrates. I ara justament pel fet que aquests partits s'han mogut cap al centre i s'han identificat més amb les classes mitjanes, que sectors han trobat l'alternativa en el populisme de dreta.

—Com s'hauria de repensar la sobirania popular?

—En aquesta línia em semblen interessants les idees del filòsof italià Massimo Cacciari quan parla d'un federalisme des de sota. Ell diu que la manera com es planteja el federalisme a la UE

és de dalt a baix i que evidentment això no ajuda a revifar la sobirania popular. Per contra, per a ell hi ha una manera diferent de pensar el federalisme i és des de baix, que hom tracti d'organitzar a nivell local o de regió formes en les quals la gent pugui prendre el màxim de les decisions que li concerneixin, és en realitat el principi de la subsidiarietat, però pensat d'una manera nova. El que em sembla particularment interessant de la seva proposta és quan ell insisteix a dir que les fronteres nacionals a l'interior d'Europa avui dia no tenen sentit i posa com a exemple les zones limítrofes de França i Espanya, o França i Itàlia, o Itàlia i Àustria, zones que culturalment, econòmicament, històricament, constitueixen unitats, i per tant és absurd separar-los sobre la base de les fronteres estatals. Això podria permetre mobilitzar la gent, ja que els donaria una visió d'Europa no com una gran màquina tecnocràtica, sinó com un projecte que neix sobre la base de diversos grups, entre els quals també hi pot haver certes ciutats.

—Vostè també considera un error atacar els partits populistes de dreta des d'un punt de vista moral i no polític.

—Sí, la manera com s'ha fet front a la pujada d'aquests partits s'ha limitat a una condemna moral, com ha passat a Àustria titllant el Partit Liberal (FPÖ) de neonazi. Es van preocupar només d'establir un cordó sanitari, esperant que a força de condemnar-los moralment desapareguessin. A Àustria, les eleccions del 1999, quan Haider va aconseguir un 27%, molta gent d'esquerra deia que calia fer que la gent que vota els populistes se sentissin tan avergonyits que abandonessin el partit. Això és absurd. Hi havia gent també que deia que no s'hauria ni tan sols de parlar amb

els votants de Haider, és a dir, que un 27% de la població austríaca eren considerats empestats. A mi, em sembla que no és així com es torna a guanyar aquesta gent, ans al contrari, així només se'ls reforça.

—I amb Àustria com a país es va fer el mateix?

—Sí, absolutament. Però també és comprensible que hi hagi passat perquè és una manifestació d'aquest estat d'esperit postpolític. Ens han dit que no hi ha esquerra ni dreta, i que només cal pensar en el que està bé i el que està malament. Aleshores com que no es pot expressar el conflicte en termes polítics, la sortida més fàcil és aplicar categories morals, per exemple: "nosaltres som els bons demòcrates i ells són els dolents". Això és molt negatiu i contraproductiu, en primer lloc perquè no permet entendre l'especificitat del fenomen, al contrari, es veu com una malaltia moral, aleshores es condemna i ja no cal tractar de veure què hi ha darrere. També és cert que això és molt convenient per als partits socialdemòcrates, ja que els evita preguntar-se en quina mesura n'han estat responsables. Una altra vegada, el cas austríac és molt interessant, el partit socialdemòcrata demonitzava Haider com nazi i alhora feia polítiques molt inspirades en ell en el camp de la immigració, per intentar recuperar electorat. La millor manera de lluitar contra aquests partits és deixant-los la possibilitat d'arribar al Govern, de mostrar el que fan perquè es desinflin.

—Vostè diu que les passions i la identitat col·lectiva no són una cosa del passat sinó una cosa inevitable en política.

—Sí i és una de les raons per les quals no s'entén el fenomen del populisme de dreta i el fet que la política de consens a curt o llarg termini no pot sinó tenir efectes

"La millor manera de lluitar contra aquests partits populistes de dreta és deixar-los la possibilitat d'arribar al Govern, de mostrar el que fan perquè es desinflin"

negatiu. La política té a veure amb identitats col·lectives. I jo no vull negar el fet que els interessos personals tenen un paper en la política, com diu el model agregatiu, segons el qual votes pel partit que defensa els teus interessos. Ni tampoc el model de la democràcia deliberativa, de Habermas, que diu que en política hi ha tota una dimensió de moralitat, de racionalitat. Tant els agregatius com els deliberatius, deixen de banda una de les motivacions fonamentals per les quals la gent actua políticament i que són les passions, tot el que té a veure amb la construcció de les identitats col·lectives. Per exemple, no es pot entendre el fenomen del nacionalisme a partir dels interessos personals ni tampoc a partir de la qüestió racionalista. Hi ha quelcom que té a veure amb els desitjos i les emocions. I això està mobilitzat pels populistes, i no pels partits del centre que l'exclouen i pensen que el que mou la gent és l'interès o la racionalitat i, per tant, és possible que arribin a un acord racional. La passió és inevitable, per això és millor donar-li la possibilitat d'expressar-se a través d'una cotilla democràtica. Per a mi la distinció entre esquerra i dreta permet enfocar les passions i donar-los una forma. Jo sempre dic l'exemple, una mica caricaturesc, que avui dia en la

política democràtica la possibilitat d'escollir que hi ha és la mateixa que entre Pepsi-cola i Coca-cola. I tu no pots mobilitzar la teva passió per escollir entre Pepsi i Coca-cola, per això cada vegada hi ha més gent que es desinteressa de la política perquè no se'ls ofereix una alternativa real. Això en un primer moment duu a l'apatia, però aquesta apatia pot ser molt fàcilment transformada per un partit populista amb un líder carismàtic.

—Ha trobat populisme d'esquerra?
—Sí, evidentment.
—I és igual de perillós?
—Depèn de quina forma. De fet, l'esquerra hauria d'aprendre alguna cosa del populisme. En tota política democràtica hi ha algun element de populisme, per això cal adonar-se de la importància de la creació d'identitats col·lectives, de la mobilització de les passions, tot el que sigui plantejar una alternativa real, mobilitzar la sobirania popular, tot això es pot

"Tot el que sigui plantejar una alternativa real, mobilitzar la sobirania popular, tot això es pot designar com una forma de populisme, i aquest element de populisme no em sembla negatiu."

designar com una forma de populisme que no em sembla negatiu. Tot depèn de com s'articuli. Jo crec que tota política d'esquerra que realment plantegi alternatives, que mobilitzi les masses, ha de tenir algun element de populisme. En les darreres eleccions de França els trotskistes van créixer, i això mostra que el consens també es pot atacar pel populisme des de l'esquerra. Evidentment, les meves simpaties no van al moviment trostkista, ja que ells proposen velles receptes. Jo crec que cal repensar la idea de l'esquerra, i no solament repropostrar-la.

Oriol Cortacans

CONSOLAT DE MAR
LA SOLUCIÓ PER A LES ESCOLES DE MÚSICA

CONSULTEU LES NOSTRES
OFERTES DE NADAL

C/ Níg. 6 • 46180 - BENAGUASIL (València)
Tlf: 34 96 273 73 75 • email: consolat@telefonie.es